

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 24. července 2012 ve věci č. 41526/10 – *Đorđević proti Chorvatsku*

Senát první sekce Soudu shledal jednomyslně porušení článku 3 Úmluvy ve vztahu k prvnímu stěžovateli, neboť vnitrostátní orgány nedostály pozitivnímu závazku přijmout všechna rozumná opatření k zabránění dlouhodobému systematickému obtěžování a ubližování, jemuž byl jako osoba s tělesným a fyzickým postižením vystaven ze strany skupiny dětí ze sousedství jeho bydliště. Ve vztahu k matce prvního stěžovatele, vůči níž útoky dosahovaly úrovně zásahu do soukromého a rodinného života, Soud ze stejného důvodu shledal jednomyslně porušení článku 8 Úmluvy. Soud rovněž dospěl ve vztahu k oběma stěžovatelům k závěru o porušení článku 13, neboť stěžovatelé neměli k dispozici k výše uvedeným porušením článkům 8 a 13 Úmluvy k dispozici žádný účinný prostředek nápravy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovateli byli mladý muž žijící s mentálním a fyzickým postižením a jeho matka. Obývali spolu přízemní byt, matka o syna osobně pečovala, syn přes den docházel do dílen a měl ve zvyku také pobývat venku. Oba byli dva a půl roku často obtěžováni dětmi ze sousedství a nedaleké základní školy. Podle tvrzení stěžovatelů děti zvonily na dveře od bytu a tloukly do oken, vloupaly se na balkon, plivaly na prvního stěžovatele, když trávil čas venku, sprostě na něj i jeho matku pokřikovaly a došlo i na údery míčem, naražení na plot a popálení rukou cigaretami. Incidenty měly neblahý dopad na fyzické a duševní zdraví prvního stěžovatele. Sice neutrpěl žádná vážná zranění, byl ale útoky velmi rozrušován, bál se, byl úzkostný a musel podstoupit psychoterapii, což dokládaly zprávy jeho praktického lékaře, podle něhož byl stěžovatel klidný a mírný povahy a neschopný bránit se agresi.

Na základě četných oznámení stěžovatelů a žádostí o pomoc byla řada incidentů zdokumentována policií a sociálním odborem. Policie k několika incidentům vyslechla domnělé pachatele a uzavřela, že ačkoli přiznali účast na násilném chování vůči prvnímu stěžovateli, byli příliš mladí na to, aby mohli být shledáni trestně odpovědnými. Jindy se jen dostavila na volání stěžovatelů o pomoc, někdy příliš pozdě a někdy jen aby děti vyzvala, aby se rozešly a zklidnily. Sociální odbor řešil jedno dítě v rámci sociálně-právní ochrany, ale konkrétně k tomuto obtěžování nepřijal žádná opatření nad rámec informování rodičů dětí. Úřady nevyužily ani možnosti stíhat rodiče za přestupek spočívající v nezajištění dohledu nad dítětem, které páchá činy odpovídající přestupkům. Stěžovatelé se toho pak nedomáhali, ani nepodali proti rodičům dětí občanskoprávní žalobu o odškodnění.

Stěžovatelé se obraceli dále na ombudsmana pro osoby se zdravotním postižením, jenž jednou stížnost předal policii a jednou vymohl dílčí preventivní opatření. Dále se opakovaně obraceli na vedení dotčené základní školy. To jednorázově podniklo několik osvětových opatření směrem k žákům i jejich rodičům, ale například kázeňská opatření nepřijalo žádná.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že jim orgány státu neposkytly potřebnou ochranu před opakujícími se verbálními a v případě prvního stěžovatele i fyzickými útoky, jež narušily jejich každodenní život. S ohledem na vystavení významnému neustálému stresu a strádání, a to zvláště vzhledem k duševnímu stavu prvního stěžovatele, dle jejich názoru představovaly porušení jejich práva chráněného článkem 3 Úmluvy.

a) K přijatelnosti

Soud zohlednil, že útoky zapadaly do série činů skupiny dětí a probíhaly během delší doby, a přistupoval k nim tedy jako k trvající situaci. Ve vztahu k prvnímu stěžovateli Soud shledal, že dlouhodobé obtěžování, jež minimálně v jednom případě zanechalo také fyzická zranění, bylo ve spojení s jeho pocity strachu a bezmocnosti dostatečně vážné, aby spadalo do věcného rámce 3 Úmluvy a ten tak byl na věc použitelný.

b) K odůvodněnosti

Protože šlo o jednání soukromých osob, bylo předmětem zkoumání Soudu, zda stát dostal své povinnosti přijmout opatření k ochraně před mučením nebo nelidským nebo ponižujícím zacházením. Připomněl, že ta musí poskytovat účinnou ochranu zvláště dětem a jiným zranitelným osobám a zahrnovat rozumné kroky k zabránění špatnému zacházení, o němž se orgány státu dozvěděly nebo měly dozvědět (*mutatis mutandis*, *Osman proti Spojenému království*, č. 23452/94, rozsudek ze dne 28. října 1998, § 116, a *E. a ostatní proti Spojenému království*, č. 33218/96, rozsudek ze dne 29. listopadu 2002, § 88).

Soud nejprve předznamenal, že případ prvního stěžovatele nebude posuzovat z hlediska pozitivních závazků v oblasti trestního práva, tedy provedení účinného vyšetřování. Sice násilné činy zapovězené článkem 3 Úmluvy standardně vyžadují uplatnění trestněprávních prostředků, daný případ však byl dle Soudu specifický: jednak proto, že většina tvrzených pachatelů nebyla pro nízký věk trestně odpovědná, a jednak tím, že žádný z činů by sám o sobě nemusel dosáhnout závažnosti trestného činu, ačkoli ve svém celku akty obtěžování byly neslučitelné s požadavky článku 3 Úmluvy.

Otázkou tak bylo, zda za situace, kdy věděly o vážném obtěžování osoby s fyzickým a mentálním postižením a dokonce i o násilí směřujícím proti ní, podnikly příslušné orgány státu všechny za daných okolností rozumné kroky k řešení činů, k nimž již došlo, a k zabránění dalším. Soud uznal, že policie vyslýchala některé z dětí a vedení školy diskutovalo problém se žáky a jejich rodiči. Vytkl však absenci opravdové snahy zjistit skutečný rozsah problému a postupovat systematicky a v potřebné šíři: nebyl přijat žádný plán a situace nebyla sledována, tak aby bylo zachyceno další obtěžování a bylo mu zabráněno. Trvající riziko zneužívání přitom bylo skutečné a předvídatelné. Zarážející byl dle Soudu nedostatek skutečného zapojení sociálních služeb a expertů, jež by poskytli potřebná doporučení a služby ve vztahu k dotyčným dětem. Podobně se odborné pomoci nedostalo ani prvnímu stěžovateli. Soud si povšiml, že kromě reakce na jednotlivé incidenty nebyl přijat žádný významný krok obecné povahy k postihnutí základního problému, byť úřady věděly, že obtěžování je systematické. Soud proto dospěl k závěru, že všechna rozumná opatření k zabránění ubližování prvnímu stěžovateli přijata nebyla a došlo tedy k porušení článku 3 Úmluvy.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelé dále namítali, že neposkytnutí potřebné ochrany představovalo také porušení práva chráněného článkem 8 Úmluvy. Soud jej použil ve vztahu k matce prvního stěžovatele, u níž shledal zásah do jejího soukromého a rodinného života, neboť byla dětmi také přímo obtěžována, byť nebyla vystavena zásahům do fyzické integrity, a navíc trpěla útoky namířenými proti jejímu synovi.

Úvodem Soud připomněl obecnou zásadu, že stát má pozitivní závazek zajistit respektování důstojnosti člověka a kvalitu života v určitých ohledech (*L. proti Litvě*, č. 27527/03, rozsudek ze dne 11. září 2007, § 56, a *mutatis mutandis*, *Pretty proti Spojenému království*, č. 2346/02, rozsudek ze dne 29. dubna 2002, § 65). S odkazem na odůvodnění na poli článku 3 Úmluvy Soud i zde shledal porušení pozitivního závazku přijmout opatření, v tomto případě tedy k zajištění respektování soukromého života ve vztazích mezi jednotlivci.

C. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 13 ÚMLUVY

Stěžovatelé konečně namítali, že proti obtěžování a ubližování neměli k dispozici žádný účinný prostředek nápravy. Soud konstatoval, že ačkoli vláda uváděla, že stěžovatelé měli k dispozici řadu prostředků nápravy, žádný z prostředků nebyl způsobilý zajistit jim nápravu porušení jejich práv chráněných články 3 a 8 Úmluvy. K porušení článku 13 Úmluvy proto došlo.